

«СПЕЦІАЛЬНІСТЬ» СУБ'ЄКТА СКЛАДІВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

УДК 343.3/.7

DOI <https://doi.org/10.32782/ehrlichsjournal-2025-15.03>

ОЛЕКСАНДР ГИРИЧ

аспірант кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1

Львівського державного університету внутрішніх справ, Україна

ohyrychligagro@gmail.com

ORCID: 0009-0002-9032-6057

ОЛЕКСІЙ АВРАМЕНКО

кандидат юридичних наук, професор,

професор кафедри кримінального права та кримінології

Львівського державного університету внутрішніх справ, Україна

vinniki@ukr.net

ORCID: 0000-0002-6572-3627

Анотація. Досліджуються наукові праці вітчизняних та іноземних авторів, а також положення діючого законодавства України в частині забезпечення енергетичної безпеки.

Встановлено роль енергетичного сектору, як невід'ємної частини національної безпеки держави. Враховуючи тенденції існування та поширення сучасних ризиків, а також особливості діяльності усіх сфер господарювання в умовах введення правового режиму воєнного стану, наголошено про вплив загроз в галузі енергетичної системи на політику національної безпеки України загалом. Обґрунтовано наявність негативних наслідків російської збройної агресії не лише в межах кордонів нашої держави, а й на європейському та загальносвітовому рівнях. Наголошено на існуванні кризи у сучасному світовому ринку, коли джерела енергії стали об'єктом політичних маніпуляцій на міжнародній арені.

Проаналізовано низку статей Особливої частини Кримінального кодексу України, що передбачають кримінальну відповідальність за суспільно-небезпечні діяння проти енергетичної безпеки України. Виявлено деякі проблемні питання щодо встановлення спеціальних ознак суб'єктів окреслених неправомірних діянь.

Встановлено теоретичні обґрунтування науковців щодо необхідності розгляду віку, з якого можливо притягнути особу до кримінальної відповідальності, як ознаку визнання такого суб'єкта окремих складів кримінальних правопорушень спеціальним. Розглянуто процес кваліфікації суспільно-небезпечних посягань на об'єкти енергетичної системи України, в залежності від громадянства винного. Виявлено особливості притягнення особи до кримінальної відповідальності у випадках, коли: суб'єкт правопорушення наділений подвійним громадянством; іноземець отримує громадянство України; громадянин України позбавляється громадянства.

На підставі аналізу чинного законодавства України, а також позицій вітчизняних і зарубіжних вчених матеріального кримінального права сформульовано можливі варіанти вирішення визначених проблем.

Ключові слова: енергетична безпека, кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, ознака, спеціальний суб'єкт.

“SPECIALTY” OF THE SUBJECT OF CRIMINAL OFFENSES AGAINST THE ENERGY SECURITY OF UKRAINE

UDC 343.3/.7

DOI <https://doi.org/10.32782/ehrlrichsjournal-2025-15.03>

OLEKSANDR HYRYCH

*Postgraduate Student at the Department of Criminal Law and Criminology,
Faculty № 1*

Lviv State University of Internal Affairs, Ukraine

ORCID: 0009-0002-9032-6057

OLEKSIY AVRAMENKO

*Candidate of Legal Sciences, Professor,
Professor at the Department of Criminal Law and Criminology*

Lviv State University of Internal Affairs, Ukraine

ORCID: 0000-0002-6572-3627

Abstract. The scientific works of domestic and foreign authors are studied, as well as the provisions of the current legislation of Ukraine in terms of ensuring energy security.

The role of the energy sector as an integral part of the national security of the state is established. Taking into account the trends in the existence and spread of modern risks, as well as the peculiarities of the activities of all spheres of the economy in the conditions of the introduction of the legal regime of martial law, the impact of threats in the energy system on the national security policy of Ukraine in general is emphasized. The presence of negative consequences of russian armed aggression not only within the borders of our state, but also at the European and global levels is substantiated. The existence of a crisis in the modern world market is emphasized, when energy sources have become the object of political manipulations in the international arena.

A number of articles of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine, which provide for criminal liability for socially dangerous acts against the energy security of Ukraine, have been analyzed. A number of problematic issues have been identified regarding the establishment of special features of the subjects of the outlined unlawful acts.

The theoretical justifications of scientists regarding the need to consider the age from which it is possible to bring a person to criminal liability as a sign of recognizing such a subject of certain criminal offenses as special have been established. The process of qualifying socially dangerous encroachments on the objects of the energy system of Ukraine, depending on the citizenship of the perpetrator, has been considered. The peculiarities of bringing a person to criminal liability have been identified in cases where: the subject of the offense has dual citizenship; a foreigner receives Ukrainian citizenship; a citizen of Ukraine is deprived of citizenship.

Based on the analysis of the current legislation of Ukraine, as well as the positions of domestic and foreign scholars of substantive criminal law, possible options for solving the identified problems have been formulated.

Key words: energy security, criminal liability, criminal offense, sign, special subject.

Постановка проблеми. Енергетична безпека держави полягає у забезпеченні наявності, доступності, а також сталого виробництва палива та енергії. Йдеться не лише про кількість (об'єм) енергоносіїв, а й про належну якість як у нормальних (мирних) умовах, так і в надзвичайних (кризових) ситуаціях. Система енергетичної безпеки захищає державу, її громадян та економіку від дефіциту енергії, який може бути спричинений внутрішніми та зовнішніми факторами.

Одночасно варто наголосити, що енергетична безпека України є складовою не лише національної безпеки держави, а є невід'ємним елементом енергетичної безпеки Європи та світу. Збройна агресія росії призвела до масштабної світової енергетичної кризи, починаючи від непомірних цін на бензин і газ і закінчуючи цінами на вугілля. Відхилення від нормального процесу обміну енергоресурсами, спричинені російським вторгненням на територію України, загрожує економічному світовому балансу, посилюють інфляцію, провокують соціальні заворушення в різних регіонах, а також погіршують відносини між учасниками світової спільноти.

Професор Гарвардського університету Меган О'Салліван з даного приводу наголошувала, що сучасний світ є свідком найгіршої енергетичної кризи з 1970-их років [1, с. 74]. Аналітики енергетичної галузі застерігають, що нинішня ситуація є лише початком щонайменше багаторічної енергетичної кризи. Вчена зазначає, що існування обґрунтованих побоювань пояснюється не лише вторгненням росії в Україну, а можливим настанням глобальних наслідків. Йдеться про енергетичну кризу, яка на відміну від попередньої не обмежиться лише нафтою, а охоплюватиме також газ та електроенергію.

Саме з метою захисту енергетичної системи нашої держави та враховуючи масштаби існуючих (ще з 2014 року) та прогнозованих загроз російської збройної агресії, було розроблено Стратегію енергетичної безпеки України [2]. Стратегія є комплексним планом, що розроблений для забезпечення стабільного, ефективного та безпечного функціонування енергетичного сектору. Основні напрями документу включають інтеграцію енергетичних ринків України з ринками Європейського Союзу, диверсифікацію джерел та маршрутів постачання енергоресурсів, підвищення енергоефективності та розвиток відновлюваних джерел енергії. Враховуючи на час прийняття Стратегії (2021 рік) реалії проведення на сході нашої держави антитерористичної операції, план вже був спрямований на забезпечення енергетичних потреб суспільства, незалежно від зовнішніх загроз, та враховував потреби оборонної сфери, зокрема запобігання залежності від росії.

Дієвість положень Стратегії щодо державної політики у забезпеченні енергетичної безпеки України та сталого розвитку паливно-енергетичного комплексу України вимагає застосування також і засобів кримінально-правової охорони об'єктів енергетичної системи. Кримінальний кодекс України містить низку статей, що передбачають кримінальну відповідальність за посягання на енергетичну безпеку України. Одночасно варто вказати, що існують деякі проблемні питання щодо визначення ознак спеціального суб'єкта таких суспільно-небезпечних діянь. Розбіжності поглядів науковців та представників правоохоронних і судових органів негативно впливають не лише на процес надання статусу «спеціальності» суб'єкту кримінального правопорушення, а й взагалі ставлять під загрозу можливість притягнення винного до кримінальної відповідальності за скоєне.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічну основу наукового дослідження становлять роботи вітчизняних та іноземних учених, зміст яких стосується питань енергетичної безпеки України як частини національної безпеки держави та Європи загалом. Елементи енергетичної безпеки були предметом досліджень вчених з різних галузей науки: як частину основоположних інтересів суспільства – Дмитра Разумкова, В'ячеслава Баранніка, Геннадія Рябцева тощо; як об'єкт критичної інфраструктури – Віктора Ляшенка, Юрія Антипова, Олексія Марченка; як напрям економічної безпеки – Анни Жуковської, Анатолія Задоя, Петра Круша тощо. Окремі питання кримінально-правової протидії кримінальним правопорушенням у сфері енергетичної безпеки держави досліджували Богдан Головкін, Юрій Кириченко, Валентина Корж, Юрій Левченко та інші. Одночасно попри низку положень у працях зазначених учених, залишаються не вирішеними або дискусійними окремі питання. Зокрема, визначення статусу спеціального суб'єкта деяких складів кримінальних правопорушень проти енергетичної безпеки України.

Метою статті є виявлення та групування ознак спеціальних суб'єктів складів кримінальних правопорушень вітчизняного законодавства, які регламентують відповідальність за неправомірні діяння проти енергетичної безпеки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Суб'єкт є єдиним елементом складу кримінального правопорушення, поняття якого зазначено безпосередньо у приписах кримінального закону. Ч. 1 ст. 18 кримінального закону визначає суб'єкт кримінального правопорушення, як фізичну осудну особу, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до КК України може наставати кримінальна відповідальність.

Характеризуючи першу ознаку суб'єкта кримінального правопорушення, варто вказати, що враховуючи предмет дослідження, науковий інтерес спрямований лише на тих суб'єктів, які наділені таким обов'язковим елементом складу кримінального правопорушення як «фізична особа». Однак, одночасно це не позбавляє можливості за окремі посягання на енергетичну систему України застосовувати до юридичних осіб заходи кримінально-правового характеру. З огляду на положення ст. 96-3 КК України обмежимося лише зазначенням, що до юридичних осіб можливо застосувати заходи кримінально-правового

характеру у випадку посягань на об'єкти енергетики при вчиненні диверсії чи терористичного акту (п.п. 3,4 ч. 1 ст. 96-3 КК).

Наступною ознакою є осудність суб'єкта кримінального правопорушення, зміст якої закріплений у КК України (ч. 1 ст. 19) і визнає особу, яка під час вчинення кримінального правопорушення могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними. Загалом теоретики солідарні у такому визначенні, що засвідчує низка наукових напрацювань [3, с. 21-22; 4, с. 87] щодо визначення змісту цього поняття та його ролі у встановленні суб'єкта кримінального правопорушення. Крім того, поняття осудності характеризується двома критеріями: юридичним (інтелектуальна ознака – здатність особи у момент вчинення кримінального правопорушення усвідомлювати характер вчинюваного діяння) та медичним (вольова ознака – здатність особи на момент вчинення правопорушення керувати своїми діями).

Останньою обов'язковою ознакою для формування загального суб'єкта кримінального правопорушення є вимога у досягненні особою певного віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність. Йдеться про чіткий вік правопорушника, який досягнуто саме на момент вчинення суспільно-небезпечного діяння. Законодавчо закріплений вік кримінальної відповідальності – 16 років (ст. 22 КК України).

Зазначене у ч. 1 ст. 18 КК України визначення передбачає ознаки, що стосуються виключно загального суб'єкта кримінального правопорушення. Набуття статусу «спеціального» вимагає володіння додатковою ознакою, а саме: кримінальне правопорушення вчинено суб'єктом, яким може бути лише певна особа. «Спеціальність» такого суб'єкта складу будь-якого кримінального правопорушення видається можливим віднайти з наступних джерел: 1) відповідної статті Особливої частини КК України, де зазначено, що суб'єктом даного неправомірного діяння є конкретна особа; 2) хоча у статті Особливої частини КК України такого зазначення не має, натомість це є очевидним з її змісту; 3) приписи інших галузей законодавства вказують на спеціальній ознаці суб'єкта.

Враховуючи вищенаведене видається можливим підсумувати, що передбачити поняття кожного із ймовірних спеціальних суб'єктів виключно в кримінально-правових нормах є малоймовірним. Саме тому, поряд із встановленням ознак загального суб'єкта складу кримінального правопорушення, з'ясування змісту конкретних видів спеціального суб'єкта окремих неправомірних діянь призводять до труднощів. Такі пошуки вимагають звернення до приписів інших галузей права, або ж обмежуються лише категоріями теорії, погляди і позиції якої в основному наділені лише рекомендаційним і зазвичай доволі суб'єктивним характером. Як наслідок, це призводить до труднощів у процесі застосування кримінально-правових норм.

Першою ознакою, яка може виокремити суб'єкта кримінального правопорушення з групи загальних є вік. Вище вже зазначалося про вимогу законодавця щодо досягнення 16-ти річного віку. Однак поряд з цією вимогою існують і виключення. Частина 2 статті 19 КК України вказує на кримінальні правопорушення, за вчинення яких відповідальність може наставати навіть і з 14 років.

Досліджуючи неправомірну діяльність, що передбачає відповідальність за посягання на об'єкти енергетики, варто наголосити на наступних складах кримінальних правопорушеннях, де знижено вік суб'єкта:

– стаття 113. Диверсія. Йдеться про випадки, коли знищення чи пошкодження об'єктів енергетики (як різновиду об'єктів, які мають важливе народногосподарське чи оборонне значення) вчиняється з метою ослаблення держави.

– стаття 258. Терористичний акт. Застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які заподіяли значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків у сфері енергетики.

Окреслені неправомірні діяння набувають особливого значення в умовах сьогодення, коли ступінь суспільної небезпеки і розмір наслідків впевнено зростають упродовж усього періоду повномасштабного вторгнення окупанта. Злочинець залучає неповнолітніх до вчинення різного роду кримінальних правопорушень проти інтересів держави. Прикладом може слугувати спокуса отримання легкої наживи підлітками за надсилання ворогу фото, відео або геолокації об'єктів енергетики, за вчинення вибухів на таких об'єктах тощо. Так, у листопаді 2024 року Служба безпеки України затримала трьох неповнолітніх жителів Кропивницького під час підпалу електропідстанції. За даними слідства, підлітки робили це на замовлення російських спецслужб (в одному з месенджерів представник фсб пообіцяв

юнакам швидкий заробіток в обмін на співпрацю). Усім трьом оголосили підозру у диверсії та обрали запобіжний захід на час слідства тримання під вартою [5].

Таким чином, настання 14-річного віку кримінальної відповідальності вже автоматично робить суб'єкта складу цих кримінальних правопорушень спеціальним, без окремої вказівки законодавця на інші вимоги/ознаки правопорушника (посада, досвід, професійна підготовка тощо). Тобто дана ознака «спеціальності» суб'єкта не передбачає наявності жодних додаткових навиків, умінь чи статусу.

Наступною ознакою суб'єкта кримінального правопорушення проти об'єктів енергетики, яким може бути лише певна особа, є громадянство. Серед можливих форм вчинення державної зради (ст. 111 КК України), кримінальній відповідальності підлягатиме правопорушник який надав допомогу іноземній державі, іноземній організації чи їх представникам у проведенні підривної діяльності проти України. Вказане кримінальне правопорушення може вчинити виключно громадянин України. Це впливає як із змісту положення ст. 111 КК України, так і з прямої вказівки закріпленої у нормі, а саме «діяння, умисно вчинене громадянином України...».

На перший погляд не виникає жодних проблемних питань щодо встановлення «спеціальності» суб'єкта. Якщо особа є громадянином України – відповідно підлягає кримінальній відповідальності за державну зраду. У випадку відсутності громадянства України, особа вчинивши діяння передбачені статтею 111 КК України, буде визнана суб'єктом складу іншого кримінального правопорушення. Однак, провівши аналіз положень Закону України «Про громадянство України» [6], виникає потреба тлумачень ситуацій, коли особа наділена подвійним громадянством, або коли іноземець отримує громадянство України, або коли громадянина України позбавляють громадянства.

Вкотре варто наголосити, що враховуючи введення правового режиму воєнного стану в Україні, а також масове знищення ворогом вітчизняної критичної інфраструктури, у тому числі і об'єктів енергетичної системи, – питання належності до громадянства набувають особливого значення. Йдеться не лише про правовий зв'язок особи з державою, а про наслідки, коли такий зв'язок набувається або, навпаки, втрачається. У підтвердження актуальності вищенаведеного можна навести нещодавній приклад припинення громадянства України міського голови Одеси Геннадія Труханова, екснардепа Олега Царьова та діяча культури Сергія Полуніна [7]. Враховуючи, що Геннадій Труханов є представником органу місцевого самоврядування, а відтак виконує завдання, пов'язані з діяльністю відповідного органу влади – втрата громадянства України автоматично призвела до дострокового припинення його повноважень як міського голови Одеси.

Під час притягнення до кримінальної відповідальності за державну зраду проблемні питання також можуть виникнути і у випадку наявності у особи подвійного громадянства. Ст. 19 Закону України «Про громадянство України» визначає підстави втрати громадянства, а саме добровільне набуття громадянином України громадянства іншої держави. Однак складність у цьому випадку полягає у тому, що набуття особою громадянства (підданства) іншої держави автоматично не позбавляє його громадянства України. Ч. 5 ст. 19 вказаного закону зазначає, що датою припинення громадянства України у випадках, передбачених цією статтею, є дата видання відповідного Указу Президента України. Приклад з колишнім міським головою Одеси є наглядним доказом цього процесу.

Доктрина кримінального права у такій ситуації обґрунтовує прийняття одного із двох рішень. Перше – факт встановлення подвійного громадянства підозрюваного, обвинуваченого чи підсудного позбавляє цю особу громадянства України. Відтак втрачається спеціальна ознака суб'єкта кримінального правопорушення «громадянин України». Відповідно вчинене діяння проти об'єктів енергетичної системи буде кваліфікуватися не як державна зрада, а як шпигунство чи за іншими статтями Особливої частини КК України (умисне пошкодження об'єктів електроенергетики; умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства; пошкодження об'єктів магістральних або промислових нафто-, газо-, конденсатопроводів та нафтопродуктопроводів та ін.) [8, с. 74]. Одночасно варто наголосити, що у такому випадку зазначені норми не охоплюють рівня суспільної небезпеки вчиненого, а відтак така позиція вчених видається не зовсім вірною.

Друга позиція ґрунтується на тому, що громадянин України до втрати громадянства користується усіма правами громадянина України, що передбачені Конституцією України та іншими нормативно-правовими актами [9, с. 51]. Відповідно статус громадянина України є ознакою спеціального

суб'єкта складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 111 КК України. Тому факт наявності подвійного громадянства жодним чином не впливає на кваліфікацію державної зради.

Враховуючи неоднозначні позиції та відсутність одностайності поглядів у Верховній Раді України зареєстрований законопроект № 11469 «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення реалізації права на набуття та збереження громадянства України» [10]. Відповідно до положень Проекту особа окрім громадянства України може набувати й громадянство іншої держави (множинність), перелік яких визначено Кабінетом Міністрів України. Одночасно наголошується, що особа, яка є громадянином України і має громадянство (підданство) іншої держави на території України визнається виключно громадянином України. Останнє положення підтверджує доцільність та необхідність у разі посягання на об'єкти енергетики у межах складу державної зради притягати таку особу до кримінальної відповідальності.

Висновки. Проведений аналіз складів кримінальних правопорушень проти енергетичної безпеки України надає можливість сформулювати уявлення про суб'єкт вчинення окреслених неправомірних діянь. Загалом кримінально карані діяння, що посягають на об'єкти енергетики вчиняються загальним суб'єктом, який окрім осудності зазвичай має ще й досягти загального віку кримінальної відповідальності. Однак здійснене дослідження як з точки зору наукових підходів розгляду посягань на енергетичну систему України, так і практики застосування кримінально-правових норм засвідчило існування певних проблемних питань щодо визначення ознак надання суб'єкту окремих кримінальних правопорушень статусу «спеціального». Йдеться про випадки зниження законодавцем віку кримінальної відповідальності до 14 років, що автоматично позбавляє суб'єкта кримінального правопорушення загального статусу. Крім того, виникає потреба у кожній конкретній ситуації індивідуально розглядати факт наявності у особи подвійного громадянства, або набуття іноземцем громадянства України, або позбавлення громадянина України громадянства нашої держави.

Доцільність наукових тверджень вчених щодо виявлених проблемних питань набуття статусу спеціального суб'єкта окремих складів кримінальних правопорушень проти енергетичної безпеки України засвідчує використання їх результатів у законотворчому процесі щодо удосконалення змісту кримінально-правових норм охорони об'єктів енергетики.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. Narloch Piotr Energy security of the Ukraine and EU in the face of the Russian aggression. *Studia de Securitate*. Krakow. 2023. 13 (1), P. 73–97.
2. Стратегія енергетичної безпеки (Розпорядження Кабінету міністрів України від 4 серпня 2021 р. № 907-р). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/907-2021-%D1%80#Text>
3. Бурдін В. М. Осудність та неосудність у кримінальному праві України : проблеми теорії і практики : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів. 2011. 41 с.
4. Лень В. В. Осудність у кримінальному праві і законодавстві : монографія / Передм. д.ю.н., проф. Ю.М. Антопяна. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2008. 180 с.
5. Пробація і книга «Крути.1918»: затриманому на підпалі підстанції підлітку винесли вирок. URL: <https://gre4ka.info/suspilstvo/probaczija-i-knyga-kruty-1918-zatrymanomu-na-pidpali-pidstancziyi-pidlitku-vynesly-vyrok/>
6. Закон України «Про громадянство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>
7. Зеленський припинив громадянство Труханову, Царьову і Полуніну. URL: <https://suspilne.media/1138780-zelenskij-pozbaviv-ukrainskogo-gromadanstva-truhanova-carova-ta-polunina>
8. Кримінальне право (Особлива частина) : підручник / за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменного. Луганськ : Видавництво «Елтон-2». 2012. Т. 1. 780 с.
9. Зайцев О. В. До питання державної зради у формі шпигунства (ст.111 КК України). *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2017 р. №3 (79). С.48–58.
10. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення реалізації права на набуття та збереження громадянства України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/44687>

REFERENCES

1. Narloch Piotr Energy security of the Ukraine and EU in the face of the Russian aggression. *Studia de Securitate*, Krakow. 2023. 13 (1), P. 73 – 97.
2. Energy Security Strategy (Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 04.08.2025 No. 907-r). 2021. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/907-2021-%D1%80#Text> [in Ukrainian].

3. Burdin, V. M. (2011). Sanity and insanity in the criminal law of Ukraine: problems of theory and practice. abstract of the dissertation of Doctor of Law: 12.00.08. *Lviv State University of Internal Affairs*. Lviv. 41 с. [in Ukrainian].
4. Len, V. V. (2008). Sanity in criminal law and legislation Monografia. Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs. Lira LTD, 180 с. [in Ukrainian].
5. Probation and the book "Cool.1918": a teenager detained for setting fire to a substation was sentenced. 2025. Retrieved from: <https://gre4ka.info/suspilstvo/probaczziya-i-knyga-kruty-1918-zatrymanomu-na-pidpali-pidstancziyi-pidlitku-vynesly-vyrok/> [in Ukrainian].
6. Law of Ukraine “On Citizenship of Ukraine”. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text> [in Ukrainian].
7. Zelensky terminated the citizenship of Trukhanov, Tsarev, and Polunin. 2025. Retrieved from: <https://suspilne.media/1138780-zelenskij-pozbaviv-ukrainskogo-gromadanstva-truhanova-carova-ta-polunina> [in Ukrainian].
8. Dudorov, O. O. (2012). Criminal law (Special part). Luhansk. Vydavnytvo Elton-2 T. 1. 780 с. [in Ukrainian].
9. Zajtsev, O. V. (2017). On the issue of high treason in the form of espionage (Article 111 of the Criminal Code of Ukraine). *Luhanskyj universytet vnutrishnix sprav*. №3 (79). С.48–58. [in Ukrainian].
10. Draft Law on Amendments to Certain Laws of Ukraine on Ensuring the Implementation of the Right to Acquire and Maintain Citizenship of Ukraine. Retrieved from: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/44687> [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 20.11.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.12.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 26.12.2025